

Constituziun

dalla vischnaunca da Falera

Constituziun dalla vischnaunca da Falera

I. Disposiziuns generalas

Art. 1 La vischnaunca

La vischnaunca da Falera ei ina corporaziun territoriala dil dretg public. Ella consista dallas personas sesentas sin siu territori.

Art. 2 Autonomia

La vischnaunca ha il dretg d'administrar sesezza enteifer la legislaziun dalla confederaziun e dil cantun.

La vischnaunca exercitescha enteifer ils cunfins da sias cumpetenzas il domini sur tut las personas e caussas che sesanflan sin siu territori.

Art. 3 Incumbensas

La vischnaunca ademplescha las incumbensas che sepresentan ad ella en favur dil beinstar dalla communitad. Ella promova il svilup cultural sco era il beinstar social ed economic e relai las leschas ed ordinaziuns necessarias.

Art. 4 Principi territorial

La vischnaunca da Falera sesanfla el territori linguistic romontsch. Romontsch ei il lungatg uffical.

Art. 5 Egalitad dallas schlatteinas

Las indicaziuns davart las personas e las funcziuns en quella constituziun serefereschan ad omisduas schlatteinas, aschilunsch ch'ei resulta buc enzatgei auter ord il senn dalla constituziun.

Art. 6 Habilitad da votar

Habels da votar ein ils burgheis svizzers d'omisduas schlatteinas che han cumplenu il 18avel onn e ch'ei buca ugadai pervia da malsogna da spért ni fleivlezia da spért.

Art. 7 Dretg da votar

Dretg da votar en fatgs communal han ils burgheis ch'ei habels da votar che habiteschan en vischnaunca ed ils burgheis svizzers d'omisduas schlatteinas che habiteschan ella vischnaunca sco domiciliai ni sco dimorants.

Art. 8 Votaziuns ed elecziuns federalas e cantunalas

Per votaziuns ed elecziuns federalas e cantunalas valan las disposiziuns respectivas dalla confederaziun e dil cantun.

Art. 9 Eligibladad

Scadin votant ei eligibels en in'autoritad communal, aschilunsch ch'el ei buca vegnius privaus da quei dretg entras sentenzia penala.

Art. 10 Perioda d'uffeci

La perioda d'uffeci dallas autoritads communalas cuoza mintgamai quatter onns.

Tgi che ha fatg part d'in'autoritad, d'ina cumissiun u d'ina delegaziun duront treis periodas d'uffeci ina suenter l'otra, sa buca vegnir reeligiun pli per la proxima perioda. Periodas d'uffeci entschattas valan sco entiras.

Per il temps d'uffeci d'in commember dalla suprastanza communal vegnan las eventualas periodas d'uffeci sco commember dalla cumissiun da gestiun u d'ina delegaziun buca quintadas. Medemamein vegn il temps, duront il qual il president da vischnaunca ei staus commember dalla suprastanza communal, buca quintaus.

Art. 11 Sforz d'uffeci

Negin sa vegnir sfurzaus d'acceptar l'elecziun en in uffeci.

Art. 12 Demissiun

Scadin commember d'ina autoritad communal ha da comunicar sia demissiun a scret sin la fin da fevrer alla suprastanza communal.

Art. 13 Termin dallas elecziuns e dalla surdada d'uffeci

Las elecziuns dallas autoritads communalas han liug mintgamai entochen la fin da matg.

L'entrada en uffeci succeda cugl'emprem da fenadur. Igl'ufficial partent ei responsabels per ina surdada regulara digl'uffeci.

Art. 14 Elecziuns supplementaras

En cass d'ina demissiun ni vacanza duront la perioda d'uffeci per in motiv ni l'auter decida la suprastanza communal, schebein ina elecziun supplementara ei necessaria ni sch'ina substituziun ei pusseivla entochen las proximas elecziuns ordinarias. Persuenter valan las medemas disposiziuns sco per las elecziuns ordinarias.

Art. 15 Motivs d'exclusiun

Parents e quinaus en lingua directa, consorts e fargliuns astgan buca appartener il medem mument alla medema autoritad communal.

Quellas raschuns d'exclusiun valan era denter commembers dalla cumissiun da quen e gestiun ed ils commembers dalla suprastanza.

In emploiau communal u in funcziunari communal stabel astga buca appartener all'autoridad ad el directamein superiura.

Art. 16 Recusaziun

In commember d'ina autoridad communal u dalla radunonza communal sto prender stgisa tier tractaziuns e votaziuns davart in fatg, sch'el sez, siu consort u in da ses parents e quinaus tochen al grad menziunau egl art. 15 ha in interess direct persunal en caussa.

Sco commember d'in uffeci communal han medemamein da prender stgisa il representant d'ina part ed il commember dalla suprastonza, resp. dil cussegl d'administraziun d'ina persuna giuridica dil dretg privat.

Art. 17 Dretg da petiziun

Il dretg da petiziun vegn garantius. Scadin vischin cun dretg da votar ha il dretg da presentar alla suprastonza communal en cret propostas, giavischs e reclamaziuns. Quella ei obligada da prender posiziun en caussa enteifer quater meins.

Art. 18 Dretg d'iniziativa

30 persunas cun dretg da votar en fatgs comunals san pretender cun lur suttascripziun ch'ei vegni votau davart ina proposta inoltrada dad els. Excepi da quei dretg ein conclus ch'autoridads communalas han priu el rom da lur cumpetenzza ni relaziuns giuridicas regladas denter la vischnaunca e tiarzas persunas.

L'iniziativa sa vegnir inoltrada en fuorma d'ina proposta generala ni d'in sboz formulau. Ella ei d'inoltrar cun las suttascripziuns alla suprastonza communal.

Art. 19 Procedura per iniziativas

Ina iniziativa valeivla sto vegnir tractada sil pli tard enteifer sis meins suenter ch'ella ei vegnida inoltrada.

La suprastonza sa era suttametter alla radunonza communal cunterpropostas. Sch'ei dat ina tala cunterproposta, vegn ei decidiu igl emprem denter quella e l'iniziativa. Silsuenter decida la radunonza communal entras ina votaziun definitiva davart l'approbaziun ni la refusaziun da quella proposta che ha giu la preferenza ell'emprema votaziun.

Art. 20 Retratga dalla iniziativa

Ina iniziativa sa vegnir retratga dils treis emprems che han signau ella da tut temps tochen la votaziun, schinavon ch'ella cuntegn buca in'otra clausula da retratga.

Art. 21 Iniziativas illegalas

Iniziativas cun in cuntegn illegal ein buca admissiblas e vegnan buca suttamessas alla votaziun dil pievel.

Art. 22 Damondas da sclariment/moziun

Mintga votant sa pretender dalla suprastonza sin radunonza communal sclariment davart la situaziun ni la liquidaziun d'in fatg communal. Il sclariment sa vegnir refretgs sche considerabels interess dalla vischnaunca ni da tiarzas personas van buca a prau cun in tal agir. Il votant ha ultra da quei il dretg da far propostas a caschun dalla radunonza communal, che pertuccan buca in object indicau sin la gliesta da tractandas. Sch'ina tala proposta vegn declarada per relevonta, ha la suprastonza da suttametter, dar rapport e far proposta en caussa a caschun d'ina dallas proximas radunonzas.

Art. 23 Protocol

Davart las tractativas dalla radunonza communal, dalla suprastonza communal e dallas ulteriuras autoritads communalas u dallas cumissiuns eis ei da menar protocols separai.

Ils protocols dalla radunonza communal, dalla suprastonza e dil cussegl da scola vegnan screts per romontsch.

Dil protocol dalla radunonza communal sa vegnir priu investa sin canzlia communal. Quel ei d'exponer in meins suenter la radunonza entochen otg dis avon la proxima radunonza. Vegn ei fatg neginas protestas en scret entochen la proxima radunonza vala el per approbaus.

Ils ulteriurs protocols ein da presentar en la proxima sesida per l'approbaziun e silsuenter da suttascriber dil president e dil protocollist.

Art. 24 Investa els protocols

Ils protocols dalla radunonza communal stattan a disposiziun a mintga votant per investa.

L'investa els protocols dalla suprastonza e dallas ulteriuras autoritads communalas vegn lubida mo lu, sch'ei sa vegnir fatg valer interess digns da vegnir protegi.

Al dretg sin investa dils protocols tenor allinea 2 sa era vegnir satisfatg cun remetter in extract dil protocol.

II. Organisaziun communal

Art. 25 Organs communalis

Organs ordinaris dalla vischnaunca ein:

- a) la radunonza communal
- b) la suprastonza communal
- c) la cumissiun da quen e gestiun

a) La radunonza communal

Art. 26 Radunonza communal

La radunonza communal ei l'autorità suprema dalla vischnaunca, en la quala ils habitonts cun dretg da votar fan diever da lur dretgs en fatgs communal.

Art. 27 Cumpetenzas

La radunonza communal ei cumpetenta per:

1. L'elecziun:
 - a) dil president communal;
 - b) dils commembers dalla suprastanza;
 - c) dils commembers dalla cumissiun da quen e gestiun;
 - d) dil commember dil cussegl da scola pil consorzi da scola pil scalem primar;
 - e) dils commembers dalla cumissiun da baghegiar;

las ulteriuras elecziuns, aschilunsch ch'ellas cumpetan buca expressivamein ad in'otra autorità;
2. relaschar e midar la constituziun communal e las leschas communalas cun excepziun dallas disposiziuns executivas appartenentas;
3. approbar il preventiv ed il quen communal sco era per fixar il pei da taglia;
4. conceder expensas e cuosts ch'ei buca prevedi el preventiv e che survargan la cumpetenza finanziaria d'auters organs;
5. autorisar la compra e la vendita sco era l'impegnaziun da proprietad da beins immobilis, conceder e slijar si servituds e grevezias funsilas, aschilunsch che quei stat buc ella cumpetenza dalla suprastanza communal. Ils dretgs dalla vischnaunca burgheisa ein resalvai;
6. emetter novs emprests e surprender segironzas;
7. conceder e midar essenzialmein concessiuns per utilizar las auas ed accordar ulteriurs dretgs d'utilisaziun speciala;
8. decider da scaffir corporaziuns da vischnauncas ni regionalas e da separticipar vid talas;
9. decider sur da fusiuns cun outras vischnauncas;
10. conceder emprests, sch'els surpassan la cumpetenza finanziaria dalla suprastanza communal e schai buca el rom dil diever determinau da daners da fondo entras l'instanza cumpetenta;
11. crear novs uffecis e plazzas communalas stablas.

Art. 28 Convocar vischnaunca/Tractandas

La radunonza communal vegn convocada dalla suprastonza communal entras publicaziun el fegl official.

Ei astga sulettamein vegnir priu conclus davart tractandas ch'ei indicadas sin la gliesta da tractandas, ch'ei da publicar silmeins otg dis avon la radunonza communal.

Art. 29 Presidi

La radunonza communal vegn menada dil president communal. Per cass che quel ei impediis, presidescha il vicepresidente ni in auter commember dalla suprastonza communal la radunonza communal.

Art. 30 Predeliberaziun

La radunonza communal astga prender conclus mo da fatschentas, ch'ei vengidas predeliberadas dalla suprastonza communal e ch'ei indicadas sin la gliesta da tractandas.

Art. 31 Modalitads da votaziuns

Las votaziuns vegnan fatgas cun plimaun. Ellas ein denton da far en cret, sche quei vegn giavischau da 1/5 dils votants.

Tier votaziuns cun plimaun ei la pluralitad absoluta da quels che votan decisiva. Sche las vuschs ein ulivas ei la damonda renviada.

Per votaziuns cun scrutini vala il pli absolut dallas vuschs valeivlas. Cedels vits e nunvaleivels vegnan buca quintai. Sche las vuschs ein ulivas ei la damonda renviada.

Art. 32 Modalitad d'elecziun

Elecziuns vegnan fatgas cun scrutini. Sch'ei vegn buca fatg protesta san ellas vegnir fatgas cun plimaun, cun excepziun dallas elecziuns dalla suprastonza. Eligius ei tgi che contonscha igl absolut pli dallas vuschs valeivlas.

Per las elecziuns vala egl empren e secund votum il pli absolut dallas vuschs valeivlas dadas giu. El tierz votum decida il pli relativ. Ein las vuschs ulivas, decida la sort che vegn tratga d'in dumbravusch.

Art. 33 Elecziuns per differents uffecis

Sch'in candidat vegn eligius per differents uffecis ch'excludan in l'auter, ha el da sedecider ladinamein per in u per l'auter uffeci. Sch'ei dat raschuns d'exclusiun el senn digl art. 15 ei l'elecziun nunvaleivla. Sche plirs candidats vegnan eligi el medem scrutini en ina autoritad, alla quala els astgan buca appartenir il medem mument tenor art. 15, vala l'elecziun per quella persuna ch'era gia tochen ussa en uffeci u en cass d'ina elecziun nova, quella persuna che ha fatg las pli biaras vuschs.

Art. 34 Reponderaziun

In conclus dalla radunonza communal sa vegnir presentaus da tut temps a quella per ina reponderaziun. Resalvai restan ils dretgs da tiarzs.

Sch'igl ei buca vargau in onn dapi l'entrada en vigur d'in conclus, eis ei da dar suatientscha alla damonda sulettamein sche quei vegn concludiu cun ina maioritad da 2/3 dallas vuschs valeivlas.

b) La suprastonza communal

Art. 35 Cumposiziun

La suprastonza communal ei l'autoridad administrativa e poliziala dalla vischnaunca.

Ella secumpona dil president e da quater ulteriurs commembers.

La suprastonza communal dessegna ord siu miez il vicepresidente sco era ils caus dils differentes departaments e lur substituts.

Art. 36 Sedutas

La suprastonza communal vegn convocada dil president communal, ni eventualmein dil vicepresidente e quei aschi savens che las tractandas pretendan.

Sin istanza da dus suprastonts ei il president obligaus da clamar ina seduta extraordinaria.

Art. 37 Habla da concluder

La suprastonza communal ei habla da decider sche silmeins treis commembers ein presents.

Art. 38 Votaziuns ed elecziuns

Per tut las votaziuns ed elecziuns vala igl absolut pli dils commembers presents. Ein las vuschs ulivas decida il president, tier elecziuns la sort.

Scadin commember ei obligaus da votar. Resalvadas ein las disposiziuns da prender stgisa.

Art. 39 Cumpetenzas

La suprastonza communal ha tuttas cumpetenzas ch'ei buca surdadas ad in auter organ entras dretg federal ni cantunal, entras la constituziun communal ni ina lescha communal. Ella ha oravontut las suandontas incumbensas:

1. d'applicar il dretg federal e cantunal sco era d'exequir las leschas ed ordinaziuns communalas e d'exequir ils conclus dalla radunonza communal;
2. da survegilar l'entira administraziun communal;
3. d'administrar la facultad communal e tut ils secturs d'administraziun;
4. da stabilir il quen annual ed il preventiv;

5. da preparar tut ils projects per mauns dalla radunonza communal;
6. da prender conclus davart expensas tochen igl import da frs. 30 000.00 per la medema caussa e tochen frs. 10 000.00 sch'ei setracta d'expensas che serepetan onn per onn, sco era credits supplementars tochen 20 % dalla summa dil preventiv ni credit, denton maximum frs. 30 000.00;
7. da far contracts davart damondas che cumpetan alla suprastonza;
8. da decider davart menar process e recuors sco era davart far entelgientschas ni contracts da cumpromiss;
9. d'acquistar e vender schischom dalla vischnaunca da meins che 50 m2 dalla medema parcella e far rectificaziuns dils cunfins tochen igl import maximal da frs. 30 000.00;
10. d'exequir la pussonza poliziala che cumpeta alla vischnaunca e la cumpetenza penala en la procedura administrativa penala.
11. d'eleger ed engaschar ils officials e funcziunaris communal, las cummissiuns ordinarias e specialas sco era las delegaziuns en corporaziuns, dallas qualas la vischnaunca fa part u ha il dretg da cogestiun, schilunsch che la cumpetenza d'eleger ei buca resalvada expressivamein ad in auter organ;
12. da fixar l'indemnisaziun dils emploiai communal;
13. da decider ord il miez dalla suprastonza communal sur dil representant el consorzi da scola pil scalem superiur, aschilunsch ch'ei setracta buca dil cau dil departament da scola;
14. da preparar, decider ed exequir tut las ulteriuras fatschentas che crodan buca expressivamein ella cumpetenza d'in auter organ.

Art. 40 Representar la vischnaunca anoviars

La suprastonza representa la vischnaunca enviers tiazas personas ed avon dertgira.

Il president communal ni siu substitut suttascriba ensemen cun il scarvon communal ni siu substitut valeivlamein per la vischnaunca.

Art. 41 Secturs d'administraziun

L'administraziun da vischnaunca sevidida en plirs secturs.

Scadin commember dalla suprastonza communal meina in sectur. Ils caus dils departaments substitueschan in l'auter tenor conclus dalla suprastonza communal.

Il president ed ils caus dils departaments ein obligai da surdar lur funcziun a lur substitut per cass d'absenza, da malsogna ni d'auters impediments sco era el cass d'obligaziun da prender stgisa.

Art. 42 Partiziuns administrativas

Las singulas partiziuns administrativas cumpeglian per regla ils suandonts camps:

1. Administraziun generala, finanzas, taglias, persunal da vischnaunca, provediment social, tgira da malsauns;
2. Fatgs da scola;
3. Tut ils fatgs da baghegiar e planisaziun, vias en vischnaunca, provediment d'aua, canalisaziun;
4. Agricultura, alps, uffeci forestal, vias da meglieraziun ed uaul, dismesa da rumians, fatgs da santeri, protecziun dalla natira e digl ambient, polizia, pumpiers, militar, schurmetg civil;
5. Economia, turissem, cultura, sport.

Art. 43 Gestiu

Mintga commember da suprastanza ha da survegular las fatschentas da siu departament, da far ils acts officials e da rapportar alla suprastanza communal.

Il dretg da concluder cumpeta exclusivamein alla suprastanza communal. Fatschentas da muntada subordinada sa la suprastanza communal denton delegar al schef dil departament.

Art. 44 President communal

Il president communal meina las radunonzas communalas e presidescha las sedutas da suprastanza.

Il president communal prepara la gliesta da tractandas dalla suprastanza communal. El procura ensemen cun ils ulteriurs commembers dalla suprastanza communal per l'execuziun dils conclus pri.

En cass urgents sa el prender las disposiziuns necessarias provisorias.

c) La cumissiun da quen e gestiu

Art. 45 Cumposiziun

La cumissiun da quen e gestiu secumpona da treis commembers. Ella seconstituescha sezza.

Art. 46 Incumbensas

La cumissiun da quen e gestiu examinescha sil pli tard suenter mintga bilanza dil quen annual ils quens e la gestiu da tut ils uffecis communalas e d'eventualas cassas specialas. Ella ha da rapportar en scret e da far proposta alla radunonza communal.

La suprastanza communal sa incumbensar en entelgientscha cun la cumissiun da quen e gestiu revisurs professiunals cun l'examinaziun dil quen e dalla gestiu.

Davart constataziuns da muntada subordinada san la cumissiun da quen e gestiun ed igl organ da revisiun render in rapport special alla suprastanza communal.

III. Secturs d'administraziun

1. Fatgs da scola

Art. 47 Fatgs da scola

Ils fatgs da scola sedrezzan tenor las disposiziuns dils consorzis da scola corrispundents sco era dallas leschas surordinadas.

2. Provediment social

Art. 48 Provediment social

Las incumbensas e las obligaziuns digl uffeci social sedrezzan tenor las disposiziuns federalas e cantunalas. Igl uffeci social secumpona dil president communal e dil scarvon.

3. Uffeci forestal

Art. 49 Uffeci forestal

Igl uffeci forestal vegn procuraus dalla suprastanza communal tenor las disposiziuns legalas e tenor il regulativ d'uaul approbaus dalla regenza.

4. Fatgs da baghegiar

Art. 50 Cumissiun da baghegiar

Ils fatgs da baghegiar vegnan surveigliai dalla suprastanza communal.

La cumissiun da baghegiar consista da tschun commembers.

Ella vegn empalada dil cau dil departament e seconstituescha dil reminent libramein. Las incumbensas e cumpetenzas dalla cumissiun da baghegiar vegnan circumscrettas en la lescha da baghegiar.

5. Alps e pastiras

Art. 51 Alps e pastiras

La suprastanza communal surveiglescha las alps e pastiras.

6. Protecziun civila

Art. 52 Protecziun civila

Las incumbensas e las obligaziuns dalla protecziun civila sedrezzan tenor las disposiziuns federalas e cantunalas.

7. Fatgs da pumpiers

Art. 53 Fatgs da pumpiers

Ils fatgs da pumpiers vegnan procurai dalla suprastonza communal e dil cumandant da pumpiers tenor l'ordinaziun da pumpiers approvada dil departament cantunal da construcziun, traffic e selvicultura.

8. Canzlia communal

Art. 54 Incumbensas

La canzlia communal ei suttamessa al president communal. Ella procura l'entira contabilitad ed exequescha las funcziuns surdadas ad ella entras la suprastonza communal. Specialmein exequescha la canzlia communal ils conclus e las disposiziuns dalla suprastonza communal, aschilunsch che buca menaders da partiziun ein incaricai cun quellas funcziuns.

Art. 55 Scarvon communal

Il scarvon communal meina la canzlia communal e survigilescha il personal dall'administraziun.

IV. Disposiziuns finalas

Art. 56 Revisiun

La presenta constituziun sa vegnir revedida da tut temps cumpleinamein ni parzialmein. Mintga revisiun va en vigur cun il conclus respectiv.

Art. 57 Vigur

La presenta constituziun va en vigur cun l'approbaziun entras la radunonza communal.

Per l'approbaziun eis ella da presentar alla regenza ch' examinescha ella concernent sia legalitad. Quei vala per scadina midada ni completaziun posteriura dalla constituziun.

Art. 57^{fin} Disposiziun transitorica tier artechel 10 dalla constituziun

Per officials comunals ch' ein gia en uffeci cura che la revisiun dalla constituziun dils 18 da zercladur 2014 va en vigur, vala ina limitaziun d'uffeci da 12 onns e quei independent dil diember dallas reelecziuns gia succedidas.

Art. 58 Abrogaziun da disposiziuns cuntradictorias

Questa constituziun remplazza quella dils 26 da schaner 2001.

Questa constituziun ei vegnida approvada dalla radunonza communal dils 18 da zercladur 2014.

Il president communal:

Il scarvon:

Wendelin Casutt-Cathomen

Adrian Vincenz

Approbau dalla regenza tenor conclus dils 8-7-2014, protocol nr. 726.

En num dalla regenza

Il president:

Il cancelier:

i.V. M. Jäger

Dr. C. Riesen